

Herinneringsmonumenten

Rozendaal

Anita Matser

75 **JAAAR**
VR7JHEID

Herinneringsmonumenten Rozendaal

Gedenkmonument op de begraafplaats in Rozendaal

De witte marmeren grafstenen op de begraafplaats in Rozendaal herinneren ons aan acht geallieerde vliegers die omkwamen in de Tweede Wereldoorlog.

De drie geallieerde vliegers: sergeant Robert Ferguson 23 jaar, piloot Gordon Whitaker 20 jaar en sergeant Eric Rees Thomas (leeftijd onbekend) lieten het leven op 8 november 1941. Hun toestel stortte neer tussen Imbosch en Terlet. Duitse vliegers hadden het achtervolgd en neergehaald.

Op 16 augustus 1942 werd er weer een Engels vliegtuig neergehaald en het stortte neer in de bossen ten noorden van Rozendaal. Vijf bemanningsleden kwamen om het leven: sergeant Frederick Cyrill Graham Tate 20 jaar, sergeant William George Bate 29 jaar, sergeant Thomas Barker 29 jaar, piloot Cyril Charles Newlove 23 jaar en sergeant John Herbert Westgate 23 jaar.

De omgekomen vliegers liggen begraven op “het oude gedeelte” van de algemene begraafplaats in Rozendaal.

Acht witte gedenkstenen met namen en vlieger embleem herinneren ons aan deze vliegers. Elk jaar op 4 mei vindt hier een herdenking plaats.

De begraafplaats is een onderdeel van de historische buitenplaats Rosendael, Rosendael 2 in Rozendaal.

In het boek *‘Jongens achter de Frontlijn, opgroeien in oorlogstijd’* beschrijft Jan Meijer zijn belevenissen. Hij ziet gebeuren dat op 8 november 1941 een Engels vliegtuig brandend neerstort in de zogenaamde Kouwerik tussen de Imbos en Terlet, ongeveer ten noorden van Velp. Duitse vliegers van het vliegveld Deelen bij Schaarsbergen hadden het vliegtuig achtervolgd, beschoten en neergehaald. De bemanning hoorde tot de R.A.F., de Royal Air Force. De bemanning, de 22 jarige sergeant Robert Ferguson, de 20 jarige piloot-officier Gordon Whitaker en de 20 jarige sergeant Eric Thomas kwamen daarbij om het leven en zijn met Duitse militaire eer begraven op de begraafplaats in Rozendaal.

Op 16 augustus 1942 werd er weer een Engels vliegtuig neergehaald en het stortte neer achter Rozendaal in de bossen. De uit vijf leden bestaande bemanning kwam om het leven. Tate 20 jaar, Bate 29 jaar, Barker piloot 23 jaar, Newlove 23 jaar en Westgate 23 jaar werden met Duitse eer ook begraven op de begraafplaats van Huize Rosendael in Rozendaal.

Een citaat uit het boek. Jan is dan 13 jaar: *“Toen wij hoorden dat dit laatste vliegtuig was neergestort ten noorden van Rozendaal in de bossen gingen wij op zoek naar de plaats waar het wrak lag. Het viel niet mee in de dichte bossen de plek te vinden. Maar gekomen in de buurt van het Snippenbos hoorden wij motorgeronk.*

Ter plekke gekomen zagen wij dat Duitse soldaten reeds bezig waren het vliegtuigwrak te bergen.

Dwars door een aangrenzend dennenbos hadden de Duitsers een pad gekapt, waarlangs zij met hun vrachtauto's het wrak hadden kunnen bereiken. We werden niet weggejaagd toen we het toneel betraden, maar we moesten wel een beetje op afstand blijven. Met een lier, gemonteerd aan de voorkant van een vrachtauto, werden grote delen van het wrak naar een pad getrokken en op een vrachtauto geladen. Het aluminiumschroot betekende een welkome aanvulling voor de Duitse vliegtuigindustrie. Toen het karwei bijna klaar was mochten we nog een handje helpen, maar we gaven ondertussen onze ogen goed de kost

om te zien of er nog het een en ander bleef liggen. Nadat alles opgeladen was vertrok de bergingsploeg richting Rozendaal en wij konden meerijden op de platte aanhanger, waarop de vliegtuigonderdelen lagen.

Wij hadden gezien dat een heleboel rommel onder een dun laagje zand verdwenen was en daarom gingen wij de volgende dag weer naar de plaats waar het vliegtuig neergestort was. “

Monument bij de Emmapiramide

De Emmapiramide is een kunstmatige uitkijkberg en staat op grondgebied van de gemeente Rozendaal, maar is eigendom van de gemeente Rheden en is gelegen aan de Kluizenaarsweg. De berg is in 1891 voor de werkverschaffing gemaakt met als doel het waarnemen van bosbranden. De heuveltop is 98m hoog, de houten uitzichttoren 30 meter. De naam Kluizenaarsberg veranderde later naar Emmaheuvel naar de toen regerende Koningin Emma. Door de houten wallen die op de heuvel werden geplaatst om aardverzakkingen te voorkomen, had de heuvel wel iets weg van een piramide, waardoor de naam Emmapiramide is ontstaan.

Onder aan deze piramide is een gedenksteen geplaatst voor tien mannen die op 13 december 1944 daar en in de omgeving gefusilleerd zijn. Ze zaten gevangen in de kluis van de Rotterdamsche Bank in Velp, tegenover het postkantoor en werden in opdracht van SS-generaal Rauter geselecteerd om te worden doodgeschoten. Als represaille

voor burgeraanvallen op enkele Duitse wachtposten. Het waren heldhaftige, moedige jonge kerels, die geprobeerd hadden zich aan te sluiten bij de geallieerden om zodoende te helpen ons land (verder) te bevrijden. Ze kwamen uit verschillende delen van het land.

De tekst met bronzen letters op de gedenksteen:
“HIER EN IN DEZE OMGEVING WERDEN OP 13 DECEMBER 1944 GEFUSILLEERD:
GERARD BRAND 18-8-1923,
TOON BRAND 12-5-1909,
REYER VAN DE HAAR 14-6-1919,
WIM JONGSMA 6-11-1924,
HANS KAPER 2-5-1925,
BENNIE RADSTAKE 31-5-1925,
DOUWE RUITINGA 24-7-1922,
LEO TOEPOEL 14-3-1922 EN
RUDOLF VAN BALEN 7-10-1922,
DAVID BAKKER 2-7-1923”

De onthulling van de steen vond plaats op 13 december 1997. Ieder jaar, op 4 mei, legt het gemeentebestuur van Rozendaal bloemen bij het monument.

Er is een boekje uitgebracht “Slachtoffers van de Rozendaalse Emmapyramide, Velps gevangenisleven in de winter van '44 '45 en de naoorlogse speurtocht naar vermisten.” Het is geschreven door J.O. van der Wal.

Monument voor geallieerde vliegers

Niet erg bekend is het oorlogsmonument op de heide in de omgeving van Terlet. Het is in 1993 is opgericht om omgekomen vliegtuigbemanningen te gedenken. Bij drie verschillende incidenten in deze buurt kwamen in totaal vijftien, veelal jonge, mannen om het leven.

In november 1941 stortte een vliegtuig neer in het gebied De Kouwerik. Daarbij kwamen drie bemanningsleden om het leven. De vier anderen werden krijgsgevangen gemaakt.

In augustus 1942 werd een toestel door een Duitse nachtjager neergeschoten boven de Zwarte Bulten. Alle vijf bemanningsleden kwamen daarbij om.

In de nacht van 14 op 15 juni 1943 stortte de Lancaster R5551 ZN-V bommenwerper neer in een bomenrij langs een heideveld. De Lancaster behoorde tot de No. 106 Squadron van de Royal Air Force. Zeven militairen lieten het leven, één man wist het vliegtuig op tijd te verlaten. Door de impact is er een gat uit deze bomenrij geslagen aan de Eerbeekseweg. Op deze plek bevindt zich het "Monument voor Geallieerde Vliegers" dat is opgericht ter nagedachtenis aan 15 militairen die in de gemeente Rozenendaal zijn omgekomen. De namen van de slachtoffers: A.G. Ballantyne, T. Barker, W.G. Bate, R.A. Beaton, D.S. Brown, E.C. Mc. Millan, C.C. Newlove, E.G. Seall, F.J. Stoker, F.C.G. Tate, E.R. Thomas, R.F. Thompson, J.H. Westgate, G. Withaker en K. Wilcock.

De tekst op de gedenkplaat luidt:

"STA EEN OGENBLIK STIL BIJ DEZE PLAATS
WAAR IN DE NACHT VAN 14 OP 15 JUNI 1943 EEN
LANCASTER BOMMENWERPER NEERSTORTTE –

DAARBIJ VERLOREN ZEVEN JONGE VLIEGERS
HUN LEVEN- BIJ TWEE ANDERE ONGELUKKEN
MET BOMMENWERPERS IN DE GEMEENTE RO-
ZENDAAL KWAMEN NOG ACHT GEALLIEERDE
VLIEGERS OM HET LEVEN"

De 7 omgekomen militairen uit de Lancaster liggen begraven op Moscowa in Arnhem.

De andere slachtoffers liggen op de begraafplaats van Rozenendaal. Daar leggen schoolkinderen bij de 4 mei herdenking nog altijd bloemen bij hun graven.

Het ontwerp is gemaakt door Eugène Terwindt. Op 15 juni 1993 is de plaque aan de Eerbeekseweg onthuld door burgemeester drs. P.I.A.M. van Campenhout, samen met een Engelse piloot. Op deze dag was het vijftig jaar geleden dat de Lancaster verongelukte.

Gedenksteen Pinkenbergseweg

In het bos bij de Pinkenbergseweg werden zonder vorm van proces door de Duitsers drie Arnhemmers gefusilleerd. Het monument is een zwerfkei met daarop de namen van de drie verzetsmensen: Jan Klaver, Harry Kuyper en Charles Mozes. De tekst op de zwerfkei luidt: "IN HET VERZET GEFUSILLEERD DD. 25-10-1944". De steen is niet op de juiste plaats van de executie geplaatst. Op verzoek van de familieleden heeft men de steen zodanig gesitueerd dat hij vanaf de openbare weg te zien is. (ter hoogte Pinkenbergseweg 54)

Na de slag om Arnhem moesten alle Arnhemmers de stad verlaten. Voor zieken en bejaarden werd geen officiële hulp geregeld. De 3 mannen trokken zich het lot aan van deze mensen. C. Mozes had ervaring als hospitaalsoldaat en beheerde de apotheek van enkele huisartsen op de Geitenkamp. Hij wist daardoor enkele armbanden van het Rode Kruis te regelen. Harry Kuyper vervalste de bijbehorende papieren en het lukte hem zelfs om van de Duitsers een vrachtwagen los te peuten! Gemeenteraadslid Jan Klaver wist geld in te zamelen voor het illegale werk. Op die manier hebben ze veel zieken en bejaarden op de Geitenkamp verzorgd en geëvacueerd. Mozes werden aangehouden op 18 oktober 1944 op verdenking van valse papieren. Mozes en Kuyper waren beide half-joods, en daarom werd de zaak aan de SD overgedragen. Ze belandden alle 3 op het politiebureau van Velp en op 25 oktober 1944 zijn ze voor de Geërfdenbank zonder proces gefusilleerd. Kogelinslagen in deze bank herinneren aan de fusillade.

Op 25 oktober 1993 is de gedenksteen onthuld in aanwezigheid van de burgemeesters van Arnhem, Rheden en Rozendaal. Ieder jaar op 25 oktober om 11.00 uur worden er bloemen gelegd door vertegenwoordigers van het Comité 4 Mei Velp, Stichting De Geërfden van Velp, Stichting Velp voor Oranje en leden van de Velsche Woudlopers.

Ieder jaar op 4 mei is er een plechtige herdenking bij het monument, georganiseerd door het gemeentebestuur van Rozendaal in aanwezigheid van de kinderen en kleinkinderen van de heren Klaver, Kuyper en Mozes. En worden er bloemen gelegd.

In 2014 hebben de Velsche Woudlopers en de Olmen het monument geadopteerd om zo de jeugd actief te blijven herinneren aan de oorlog. De scouts onderhouden het monument wat veel betekent voor de nabestaanden.

Gedenkteken voor de drie op 25 oktober 1944 gefusilleerden aan de Pinkenbergseweg. vóór de Geërfdenbank

Gedenksteen Evacuees Kasteel Rosendael

Het kasteel is van oorsprong gebouwd ter verdediging krijgt deze functie in de Tweede Wereldoorlog opnieuw. De bewoners van kasteel Rosendael bieden in de Tweede Wereldoorlog onderdak aan evacuees. In de oranjerie verblijven zo'n zestig mensen in slechte omstandigheden. Ze moeten zelf voor eten zorgen, er is geen licht en de vloer is bedekt met hooi. Tijdens de beschietingen van 1945 zoeken kasteelbewoners en evacuees in de kelder van de ronde toren een veilig heenkomen. Half april vindt dan eindelijk de bevrijding plaats. Tanks rijden voor en stoppen voor de ingang, militairen delen chocolade en sigaretten uit.

Bewoners drukken de bevrijders de hand en hangen de vlag uit. De gedenksteen in kasteel Rosendael bevindt zich in het trappenhuis van de donjon (toren) en is aangeboden door de evacuees van kasteel "Rosendael" 1944-1945 aan de familie van Pallandt, als bewijs van dankbaarheid en ter herinnering aan de bevrijdingsnacht van 16 april 1945. Op de gedenksteen staan alle namen van de mensen, die in de kelder van het kasteel aanwezig waren.

Tekst: "AANGEBODEN DOOR DE EVACUES VAN HET KASTEEL "ROSENDAEL" 1944-1945 AAN DE FAMILIE VAN PALLANDT, ALS BEWIJS VAN DANKBAARHEID EN TER HERINNERING AAN DEN BEVRIJDINGSNACHT 16 APRIL 1945 WAARBIJ ONDERSTAANDE PERSONEN IN DEZEN KELDER AANWEZIG WAREN". (Alle 49 namen worden vermeld)

De bewoners van het kasteel; W.F.T.-baron van Pallandt (1892-1977), de laatste heer van Rosendael, verbleef in de kelder met zijn toenmalige vrouw A. van Pallandt-Groenhof, zijn moeder C.A. van Pallandt-Loudon en zijn broer H.H.A. van Pallandt.

Eén van de evacuees, Mevrouw Kateman-Slob uit Rosendaal, is over haar herinneringen geïnterviewd. Dit interview is gepubliceerd in "Geschiedenis in verhalen, Gemeente Rozendaal/Gelders Arcadië".